

BROTTSPLATÅ SKÅNE

Hon tog livet av båda sina män

Kvacksalvaren Swensson från Lyby kallades hem till bonden Anders Persson i Årröd, som den första veckan i december 1860 bara blivit sjukare och sjukare. Swensson ordinerade saltomslag om händer och fötter och varm ull kring halsen. Han gav bonden också en blandning av salt, hjärtstyrkande droppar och ytterligare några märkliga blandningar som rördes ut i skirat smör och vatten. Det hjälpte inte. Samma dag, den 11 december 1860, avled Anders Persson på Årröd nr 2 i Östra Sallerup. När änkan Elna Olsdotter tre dagar senare pratade med prästen om begravningen och fick beskedet att den kommer att dröja, därför att det har ställts krav på obduktion, är ett skänkt dubbelmord på väg att rullas upp.

Elna Olsdotter är från Starrarp utanför Frenninge i närheten av Vollsjö. Hon är född 1826 och 23 år gammal gifter hon sig med Måns Mårtensson i Brandstad. Sju månader efter bröllopet blir Måns sjuk och efter tre veckor dör han. Det uppkommer misstankar om att Måns Mårtensson inte dött en naturlig död, men det kommer först efter det att Måns blivit begravd och ryktena ebbar så sakteliga ut.

Elna Olsdotter gifte om sig med Anders Persson, som var dräng på gården.

Paret får två barn som

1860 är två och ett halvt respektive fyra och ett halvt år gamla. Ett tredje barn är på väg. Ingen säger någonting annat än att det verkar som om den lilla familjen har det bra. Hemmet sägs andas god harmoni.

Anders är tystlåten och, uppfattar omgivningen det som, undergiven mot sin hustru.

Måndagen den 3 december 1860 mår han inte alls bra, Anders Persson. Han känner sig ruggig och misstänker att en förkylning kan vara på gång. Han är med häst och vagn på väg till Åkarp i Lyby

för att leverera en last säd till en undantagsman. Efter middagen kör han tre lass enris tillsammans med drängen Nils Persson. Sedan går han hem och lägger sig, blir sämre och kräks.

Dagen efter är det husförhör i Årröd, men Anders mår inte bättre, avbryter och åker hem till sängen.

Ännu två dagar senare är han sjuk. Han skickar bud till sin far, Per Jönsson, att han ska komma med brännvin, för beskt brännvin vet han, gör gott för magen. Far har inget brännvin hemma.

Istället skickar han bud efter barnmorskan Svensson i Hörby som kommer och koppar honom på ryggen. Det onda i magen släpper, men han får istället ont i ryggen och tänderna.

Anders vägrar låta skicka efter doktor Eneroth eftersom denne inte ville komma då Elna hade en besvärlig förlossning. Istället fortsätter han med sin självmedicinering genom de förtvylade huskurerna. Smeden Rosengren i Ulafta levererar krut som blandas ut med vatten, som Anders sätter i sig, men det hjälper inte ett dugg det heller.

Sista chansen får alltså

Hon nekar.

- I huset har aldrig funnits rottekruet eller arsenik. Jag vet inte ens hur sådant ser ut. Jag har inte gett Anders Persson något gift, säger hon i ett förhör.

Pigan Kristina Persson i

ning. Misstankar om mer än vänskapligt förhållande till drängen fanns också.

Hon berättar att hon gav mannen arsenik i små doser så att inte döden kom för abrupt. Den förste maken, Måns, fick det under nål-

The 70s is back

SKEPPSHULT

Favorit

Vi har helt enkelt tagit det bästa av två världar. Känslan från sjuttioalet och upplevelsen från idag. Med belysning och lås (som gör att du får ha din Favorit i fred). *En Favorit, men inte i repris.*

Herr och dam cykel, 3 växlad

5695:-

ord pris 6295:-

Ett mindre antal Nova cykel, blå och grön för

4350:- ord pris 5795:-

Lämna din gräsklippare på service innan alla andra gör det!

Öppet: Vardagar kl. 8 - 18, lunch 12 - 13.

QC TRÄDGÅRDSEXPERTEN
SÅG & MOTOR, BROBY AB

www.sagomotor.com

Njuravägen 1, Broby.
Tel: 044-413 76

Vi löser finansieringen medan du väntar!

Lyby. Men inte heller hans dekokter hjälper Anders Persson.

När Anders dör får de gamla ryktena kring Elna Olsdotters tidigare makes död ny näring. Anders bror Jöns kräver att det ska göras en obduktion av broderns kropp och doktor Eneroth träder in i handlingen. Han skickar magsäckens innehåll till apotekare Nordqvist i Hörby som gör en analys och konstaterar att den kemiska analysen visar en inte oväsentlig halt av arsenik. Nordqvist hade varit engagerad också vid Bessingemordet. Efter apotekarens undersökning författar doktor Eneroth i sitt protokoll:

"... upplyser att åboen Anders Persson å Nr 2, Årröd, aftidit till följd av förgiftning med arseniksyrlighet/acidum arsenicesum/; hwilket jag icke allenast på förut aflagd embetsed intygar, utan ock med denna min edeliga förpliktelse; "så sant mig Gud hjelpe lif och själ" bekräftar."

Det är den 17 december 1860. Efter jul- och nyårshelgerna ställs Elna Olsdotter inför rätta den 16 januari 1861.

hottanda. Hon säger att Elna en skomakare Lundgren, skulle ha gett henne idén till det första mordet.

Några kringvandrande påsakarlar från Trensåm i Blekinge sålde giftet till henne. Flera vittnen styrker pigans berättelse.

Åklagaren börjar nu också fundera på om Elna Olsdotter dessutom tagit livet av sin första man som ryktet säger och fler vittnen kallas in. Det blir en lång rättegång. Elna häktas.

När hon sitter på häkttet funderar hon på om hon kanske kommer undan med ett lindrigare straff om hon erkänner. Hon inser att hon inte går fri på grund av de starka vittnesmålen. Någon större ånger över sina gärningar visar hon emellertid inte.

Gråtande erkänner hon under ett kort möte med rätten båda mordena och när rättegången på nytt tas upp den femte februari berättar hon mer utförligt om sina gärningar. Motivet till mordet på den första maken sägs vara missämja, han hade hotat henne med stryk, och att hon också tog livet av Anders Persson var för att han hade förebrått henne för slöseri. Bland annat hade Elna lovat drängen löneförhöj-

En bekant sedan ungdomen, en skomakare Lundgren, skulle ha gett henne idén till det första mordet.

Elna äger sig beredd att underkasta sig sitt straff, men vädjar om en så lindrig dom som möjligt.

Hon rannsakas först vid Frosta häradsrätt i Hörby och senare vid Färs i Sjöbo. Hovrätten dömer henne sedan till döden för mordet på sin förste man. I fängelset på Malmöhus slott i Malmö föds den 17 augusti en pojke som får namnet Anders, vilket tyder på att hon blivit gravid strax före mordet på sin make.

Nådeansökan avslås och Elna Olsdotter avrättas fredagen den 20 december 1861.

Det sägs ha varit en solig och vacker, men kall, dag.

Prästen gav henne nattvarden dagen innan och antecknade i sina böcker att han därpå reste från Malmö samtidigt med den dödsdomen till Hörby dit de kom på kvällen. Han stannade hos henne till in på nattimmarna för att hon skulle kunna få ro och någon sömn innan sin sista dag.

Då hade prästen redan konstaterat att Elna Olsdotter förblivit hård i fängelset

Giftmörderskan från Årröd

Bruno Westerlind

Skånska Posten skrev den 24 december 1861 att en änka hade avrättats i Hörby. Hon hade medelst gift afdagatagit tvenne sina män. Hennes nådeansökan blev av Kungl Majt avslagen och hon främtogs ett spädt barn, vilket hon framfött i fångelset.

Detta är min berättelse om Elna Olsdotter. Det är tidigt på morgonen, måndagen den 3 december 1860. På Årröd nr 2 i Östra Sallerup gör sig bonden Anders Persson i ordning för att med häst och vagn köra till Åkarp i Lyby och enligt överenskommelse leverera säd till en undantagsman. Det är ingen lång färd, kanske ett par, tre kilometer. Anders Persson räknar med att vara hemma igen i god tid till middag. Bonden Anders Persson är en rejäl karl. Han är ansedd för att ha ett gott förstånd, men han är samtidigt känd för att vara tystlåten och gentemot sin hustru ganska eftergiven. De lever emellertid i god harmoni med varandra. Det pratas inte så mycket i hemmet och ingen har hörts klaga på den andre. Anders och hans hustru Elna har två barn tillsammans, nu 1860, 2 1/2 och 4 1/2 år gamla. Ett tredje barn är på väg, som, om allt går väl, skall födas på eftersommaren 1861.

Anders känner sig lite ruggig, där han sitter på vagnen och låter hästen lunka i egen takt. Han har visserligen tagit på sig stora

vintervästen, men blåsten är genomträngande. Han tänker på Elna. Hon har varit gift en gång förut, och visst har han hört ryktet att hon skulle ha tagit livet av sin förra man. Han försjuncker ofta i tankar, Anders. När han är hemma, står han ofta och tittar ut över markerna och han funderar på än det ena och än det andra. Anders står för sig själv under mycket långa stunder.

Vid middagstid återvänder Anders Persson till hemmet i Årröd. Han äter tillsammans med husfolket och senare kör han och drängen, Nils Persson, hem tre lass enris. Anders undrar om han trots allt inte hade tagit för lite på sig för färden till Åkarp. Han känner sig ordentligt frusen och undrar i sitt stilla sinne om det är en förkylning på väg. För säkerhets skull går han in i stugan och lägger sig i kakelugnsbänken - en av husets varmaste platser. Men han har inte mer än hunnit lägga sig ner, förrän han börjar att må riktigt illa och kräks. Anders känner sig dock efter några timmar bättre. Han äter både fläsk och bröd och under natten sover han ganska bra.

På tisdagen hålles husförhör hos Ola Torkelsson i Årröd och Anders ger sig iväg till husförhöret med sitt husfolk. Det bjuds middag på husförhørsstället, men Anders äter inte utan känner sig sämre, ger sig hem och går till sängs.

På torsdagen är Anders ännu inte frisk och

Kvarnen i Årröd

Foto: Bertil Wilhelmsson

till sin far, Per Jönsson, skickar han pigan Kersti Jönsdotter. Hon hälsar från Anders och talar om att denne har ont i magen och därför vill han ha beskt brännvin. Men Per Jönsson har inget brännvin. På kvällen samma dag kommer på nytt bud. Nu vill Anders att hans far skall komma och slakta en kalv. Per Jönsson utför uppdraget och går därefter in till sin son.

När Anders hustru Elna skulle föda den yngste sonen, hade hon svåra plågor. Anders reste därför två gånger till doktor Eneroth för att få honom att följa med hem till gården och hjälpa hustrun. Men doktorn vägrade att göra detta. Anders Persson blev mycket upprörd och efter denna händelse vill han aldrig anlita doktor Eneroth mer. När Anders nu är sjuk, skickar han i stället efter barnmorskan Svensson, från Hörby, och hon kommer till Årröd och koppar Anders på ryggen. Anders känner sig bättre av detta, men berättar för sin far att även om det magonda har gått över, så har smärtan förflyttat sig till hans tänder och till hans rygg.

Elna frågar sin man om det inte vore bäst

att skicka efter doktorn, men detta avisas bestämt av Anders. På söndagskvällen blir han allt sämre och efter midnatt, vid tvåtiden, blir drängen Nils väckt av Elna och får av Anders befallning att rida iväg till smeden Rosengren i Ulatofta och hämta krut. Anders blandar krutet i vatten och dricker blandningen. Detta hjälper dock inte, utan snarare känner han sig ännu sämre.

På morgonen, tisdagen den 11 december, har Anders tillstånd förvärrats betydligt. Han har svåra plågor och kan inte ligga stilla i sängen, utan vrider sig fram och tillbaka. Drängen går till Per Jönsson och denne följer genast med drängen till sin sjuke son. Även Anders bror, Jöns Persson, kommer, liksom Nils Månsson. Förhållandet mellan Anders och hans bror Jöns är inte särskilt bra. Den rättrådige Anders tycker att Jöns inte alltid handlar rättvist. Men detta förhållande hindrar inte att Jöns, vid ett sådant här tillfälle, genast besöker sin bror.

I Lyby bor en s.k. kvacksalvare vid namn Swensson, som slitit spö som straff för tjuvnad. På Nils Mårtenssons inrådan vill An-

ders att han skall tillkallas och han kommer också till Årröd. Han ordinerar saltomslag om händer och fötter och varm ull kring halsen. Vidare ger han Anders en blandning av salt, hjärtstyrkande droppar och några ytterligare dekokter, vilka Anders får inta i skirat smör och vatten.

När Per Jönsson kommer, avlägsnar sig Swensson. Jöns Persson, som ser hur det är ställt med sin bror, frågar honom om han inte vill att prästen skall komma. Men Anders svarar "nej det är försent". Han ger de närvarande besked om hur det skall förfaras med hans egendomar och manar Nils Månsson att "se till henne och glyttarne". Vare sig nu eller tidigare antyder Anders att han tror sig vara förgiftad.

Klockan är nu omkring 11 på förmiddagen. Vid Anders sjuksäng står nu också hustrun Elna, som verkar oberörd av sin makes tillstånd. Efter ytterligare en stund är Anders död och Elna ger efter för sina känslor och gråter.

Nu kallas Bolla Larsdotter till Årröd för att förbereda begravningen och snickaren Nilsson från Östra Wedåkra anmodas att komma och tillverka likkistan. Elna besöker den 14 december prästen för att tala om begravningen, men får beskedet att ingen begravning ännu får ske, eftersom mannen skall "besiktigas och öppnas av Doktor". Över detta besked blir hon mycket ledsen eller kanske snarare skrämde.

Elna är från Frenninge, närmare bestämt från Starrarp. Hon är född 1826 och när Anders dör är Elna alltså 34 år gammal. I föräldrahemmet lär sig Elna att läsa och att arbeta. 23 år gammal gifter hon sig med Måns Mårtensson och de nygifta bosätter sig hos Måns' föräldrar i Brandstad. Äktenskapet blir inte långt. Bara 7 månader efter vigseln blir Måns sjuk och efter tre veckors sjukdom avlider han. Elna är då havande och efter svåra plågor framföder hon ett dödfött barn. Några år senare gifter hon sig

med Anders.

I samband med Måns Mårtenssons bortgång, uppstår ett rykte som vill göra gällande att Måns inte dött en naturlig död, utan att han blivit förgiftad. Någon undersökning eller vidare åtgärd företas emellertid inte, eftersom ryktet uppkommer när Måns redan är begravd.

Men ryktet är alltfört i minne. Detta gör att, bland andra, Anders' bror, Jöns, påfordrar att det skall göras en undersökning av Anders döda kropp och så sker också. Den utföres av doktor Eneroth, som skickar den dödes maginnehåll för analys till apotekaren P M Nordqvist i Hörby. Den 15 december skriver apotekaren under ett protokoll av den kemiska analysen, i vilken konstateras att en inte oväsentlig mängd arseniksyrlighet finns i maginnehållet.

Doktor Eneroth utfärdar följande "Attest: Såväl de sjukliga förändringar, som vid obduktionen blifwit funna, som i synnerhet resultatet af den kemiska analys, hwilken Herr Apotekaren Nordqvist i Hörby anställt å magpåsen och dess innehåll, upplyser, att åboen Anders Persson å Nr 2, Årröd aflidit till följe av förgiftning med arseniksyrlighet /acidum arsenicesum/; hwilket jag icke allenast på förut aflagd embetsed intygar, utan ock med denna min edeliga förpligtelse; "så sant mig Gud hjelpe lif och själ" bekräftar. Ousby den 17 December 1860. Th L Eneroth 1:ste Bat. Läkare".

Elna Olsdotter ställs inför rätta den 16 januari 1861. Närvarande vid rannsakingen är Anders far, Per Jönsson, Anders bror, Jöns Persson och Anders sväger, Andreas Andersson i Bessinge samt deras rättegångsbiträde v. häradshövdingen A.J. Gumsioe(?) i Hörby.

Flera vittnen inkallas, t.o.m. Elna och Anders' barnpiga, Kerstin Jönsson, som bara är 13 år och därför hörs utan ed. I de avgivna vittnesmålen råder det samstämmighet ifråga om förhållandet mellan makarna.

Ingen säger sig ha ifrågasatt annat än att äktenskapet var harmoniskt.

Elna blir förstas också förhörd och bl.a. säger hon att: "I huset har det aldrig funnits rottekrut eller arsenik. Huru sådant ser ut, wet hon icke. Hon har icke gifwit Anders Persson förgift".

Men enligt vittnet, pigan Kristina Persson i Hörby, talar Elna inte sanning. Kristina berättar att hon förmedlat ett köp av rottekrut (arsenik) till Elna. Ett par kringvandrande handelsmän - "påsakarlar" - från Trenså i Blekinge, stod för försäljningen. Andra vittnesmål bestyrker denna händelse.

Elna fortsätter emellertid att försäkra att vittnesmålen är sanningslösa och att hon alls icke har köpt något rottekrut och långt mindre gett Anders något sådant.

Målet har tagit lång tid och åklagaren anser att flera vittnen behöver höras. Han framför dessutom att han håller för troligt att Elna tagit livet av även sin förste man. Åklagaren och målsägarnas rättegångsbiträde yrkar därför att fler vittnen skall höras, att rannsakingen skall uppskjutas till den 5 februari och att Elna skall häktas. Elna bestrider häktning. Tingsrätten bifaller emellertid åklagarens förslag.

I rannsakingshäktet tänker Elna Olsdotter mycket och fort. Kanske är det inte samvetet som trycker. Hon har ju, utan större visad ånger, tagit livet av två äkta män. Hon förstår att hon på grund av vittnesmålen kommer att få svårt för att hävda sin oskuld. Och hon tänker i stället på möjligheterna till en mild dom. Kanske vore det bäst att erkänna och kanske kunna räkna med ett lindrigare straff. Tingsrätten, som sammanträder flera dagar i följd, får meddelande om Elnas ändrade inställning och hon blir därför kallad till ett kort möte med rätten redan den 17 januari, i närvaro av målsägarna. Man lyssnar på Elna som under tårar erkänner vad som lagts henne till last. Därefter får hon återgå till häktet

och meddelas att det tidigare beslutet står fast: Fortsatt rättegång den 5 februari.

Elna berättar nu allt och utförligt, både om förgiftningen av sin första man - vilken hon uppger berodde på missämja, samt om mordet på Anders Persson, vilket hon uppger berodde på att Anders förebrått henne för slöseri, som t.ex. att utlova drängen påökning på lönen. Elna beskriver också tillvägagångssättet vid sina brott, nämligen att ge sina offer små mängder arsenik åtgången, så att inte döden skulle inträffa "för häftigt". Hon framhåller också att det första mordet skedde på uppmaning av en skomakare Lundgren, som hon varit bekant med sedan ungdomstiden. En rad nya vittnen förhörs, vilka är samstämmiga, även när det gäller uppåtningen att det varit ett harmoniskt äktenskap mellan Elna och Anders. Elna är beredd att underkasta sig straff, men anhåller om så lindrig dom som möjligt.

Enligt rättsbestämmelserna måste Elna rannsakas för det första mordet, som skedde i Färs härad, vid häradsrätten i Sjöbo. Det beslutas därför att hon skall förpassas till häradshäktet i Sjöbo och där invänta dag för rannsaking.

Efter genomförd rannsaking och dom i Sjöbo blir Elna Olsdotter dömd att livet mista och, efter avslagen nådeansökan, avrättas hon fredagen den 20 dec. 1861. Skånska Postens uppgift om att man tagit ett i fängelset fött barn ifrån Elna, bestyrkes av kyrkoböckerna. En son, som fick namnet Anders, föddes i fängelset den 17 aug. 1861 och Elna hade sålunda blivit gravid bara en månad innan hon tog livet av sin man. Sonen Anders döptes av N Nordberg. Anders gifte sig den 19 augusti 1887, med sin kusin Anna, och i detta äktenskap föddes två barn.

Källa: Frosta härafs domböcker.

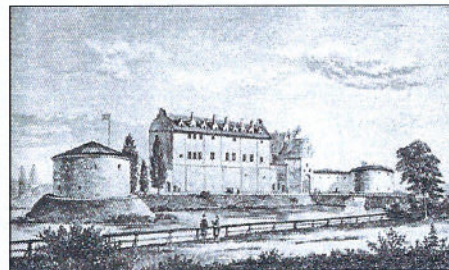
De såg bilan falla

Bertil Wilhelmsson

Avrättningen av giftmörderskan Elna Olsdotter måste ha varit en stor sensation i Hörbytrakten. Avrättningar ute på landet var sällsynta och i Hörby socken förekom bara två tillställningar under hela 1800-talet. Man skulle således kunna tro att det finns många ännu bevarade minnen av Elnas hädanfärd, men sanningen är att Byahornet endast har kunna hitta ett fåtal. Kanske valde folket med tiden att försöka tysta ner och glömma bort det hemska de sett eller hört talas om.

Elna sattes efter meddelad dom i Malmö Centralfängelse (Malmöhus slott). Prästen antecknade den 21 augusti 1861 att han hade samtalat med Elna och att hon även efter sitt barns födelse – som så livligt borde ha erinrat henne om den make hon så grymt mördade – förblev lika hård och levde i den inbillningen att hon genom sin förnekelse av brottet skulle kunna befria sig från straffet. Men den 28 september hade hon fått höra Kongl Maj:ts Utslag om att hon skulle halshuggas, och därefter föll hon ner i ett ytterst förtvivlat tillstånd. Varje dag därefter har prästen antecknat *"fortsatte med Elna Olsdotters beredelse"*. Den 23 oktober hände något: *"Hon wisar sig nu mycket lugn och tyckes wara beredd att*

med Christelig förtröstan och undergifwenhet möta döden". Den 6 december meddelades att hennes sista dag i livet hade fastställts till fredagen den 20 december. Den 19 december fick hon sin sista nattvard och anteckningen lyder: *"Reste kl 4 e.m. på samma gång som Elna Olsdotter till Hörby, dit vi ankommo emellan kl 8 och 9 på aftonen, stannade hos henne till ut åt natten, då hon hoppades möjligen kunna få någon sömn"* Påföljande morgon besökte prästen Elna. Hon hade inte sovit mycket och var något orolig, eftersom hon efter den sista nattvardsgången hade blivit så djupt gripen av tanken på att hon både vid sin första nattvardsgång och sedan alltjämt, ovärdigt begått Herrens nattvard. Klockan halv tio tillfrågade hon om hon var villig och

Centralfängelset i Malmö omkring 1860

Marknad i Hörby 1890

beredd att gå döden till mötes. Hon svarade ja utan minsta tvekan eller villrådighet, och gjorde sig i ordning för resan mot avrättningsplatsen. Under vägen dit förblev hon lugn och vid ankomsten till platsen, gick hon lugn *"och med verklig beundransvärd styrka och sinnesnärvaro mot stupstocken, för att böja sitt hufwud under bödelns bila"*.

Den sistnämnde var förstås den andra huvudpersonen i dramat. Vi vet vem han var; skarprättaren Anders Pettersson kom från Blekinge, en femtio års man som varit på tjänsteutövning i Skåne förut. I november 1853 högg han i Björnekulla (Södra Åsbo härad) huvudena av mordbrännaren Nils Andersson och dennes medhjälpare Jöns Göransson Ramberg. Det uppges dock att skarprättaren betett sig illa vid avrättningen, eftersom han var berusad. Strax därefter tjänstgjorde Pettersson i Annelöv utanför Landskrona och i januari 1854 tog han i Broby livet av häradsmålaren Johnsson för ett av denne begånget rånmord. Anders Pettersson var gift, hade sex barn

och hade tillträtt sin tjänst 1838. Han ägde inte den arsenal av hemska redskap som kanske kan förväntas av en bödel. I boupteckningen återfinns bara en del snickeriverktyg, vilket antyder att han till vardags var timmerman. Han hade visserligen sju yxor, men ingen av dessa användes vid skarprätteriet vilket framgår av posten *"uniform"*, där det upptages bila, sabel, hatt och vantar. Av detta kan man nog dra slutsatsen att skarprätten i övrigt var alldagligt klädd. Svart huvudkåpa med hål för ögonen hörde definitivt inte 1800-talet till. Anders Pettersson kallades till avrättningarna genom en högtidlig order till konungens befallningshavande i Karlskrona. Det klargjordes att Pettersson för fram och återresa fick begagna skjuts efter en häst.

Hörby avrättningsplats låg i början av 1800-talet närmare byn, men vid tiden för Elna Olsdotters hädanfärd hade man flyttat en bit åt nordost. Då var detta obebyggda trakter, sannolikt enefälader. Enda huset var Statten som låg halvvägs ner mot Hörby. Idag hittas platsen på en hög backe i en

Skånska rekognoseringskartan 1812-1820. Ringen visar platsen för Elnas avrättning.

granskog vid Kristianstadstadsvägen stax innan Stavröd. Ännu i början av 1900-talet var Galgebacken markerad som en kvadrat (förmodligen en stengårdsgård) på ekonomiska kartan. En närboende berättar för Byahornet att backen fram till början av 1970-talet var en liten björkhage och omtyckt utflyktsplats. Namnet Galgebacken torde vara missvisade eftersom Elna inte hängdes i en galge och någon annan som miste livet här är inte känd.

Smeden Anders Lundgren (f 1844) från Äspinge har berättat att allmogen uppåddades till att stå spetsgård. Det var länsmanen som samlade ihop dem och han tog en eller två i varje matlag. Mannarna stod i den slutna ring, på två led och de höll käppar mellan sig. Syftet med spetsgården var att allt skulle gå värdigt till; folk strömmade hit från alla håll och trängsel och oreda fick inte förekomma.

Den kände husarmålaren Jonas Åkesson (1879- 1970) har i sina memoarer beskrivit

en avrättning, återberättad av hans moder Lovisa Larsdotter f 1844, som dock benämner den avrättade som "Hanna" och att platsen var Östra Sallerup. Men det råder nog ingen tvekan om att det är Elna Olsdotter som avses. Tidpunkt och omständigheter stämmer alltför väl och någon avrättad Hanna vid denna tidpunkt är inte känd, så vitt Byahornet har kunna utröna. Så här berättar Åkesson. En kvinna hade väckt uppseende på Hörby marknad genom att röka cigarr och blev förhörd av fjärdingsmannen. Hon erkände mord på sina äkta män, vilket blev konstaterat och kvinnan dömdes till döden. Det kom mycket folk till avrättningen, däribland Åkessons mor och hennes yngre syster Christina. De satt på en stor sten och hade god utsikt. Inkallade bönder bildade spetsgård, stod i rad och höll i varandras käppar, den ene i kryckan och den andre i doppskon. Stupstocken var uppställd på en förhöjning i mitten och vid ena sidan en hög grankvistar med den blänkande yxan. Vagnen med den dödsdömda kom rullande. Hon satt mellan två präster. Så steg hon av, tog av sig förklädet och lade detta ordent-

ligt samman liksom schaletten. Därefter vek hon omsorgsfullt ner halslinningen på sin tröja och gick fram och lade sig på knä framför stupstocken med sitt huvud på denna. Bödeln fattade yxa och ställde sig bredvid henne. Lillasyster Christina ville inte se mer och hoppade ner från stenen men Lovisa blev kvar. Prästen steg fram och började läsa:

- Herre välsigne och bevara dig, Hanna. Herren låte sitt ansikte lysa över dig. Nu blixtrade yxan och Hannas huvud föll. Bödeln tog av sig sina handskar och kastade dem på den livlösa kroppen och så skingrades åskådarna.

Carl Skjöld var bokhållare på Råby gård vid Hörby. Han skrev dagbok och berättar i denna om hur han bevittnade avrättningen i sällskap med gårdsarrendatorn Fredrik Wihlborg. Vi återger här bokhållandens ord.

Fredagen den 20 december 1861: Jag kommer just från avrättningen och sätter mig därför att skriva något. Bittida på morgonen hade jag att göra med kornet, och sedan detta var expedierat frågade Wihlborg mig om jag ville rida med honom till avrättningsplatsen, vartill jag svarade ja, samt lånte hans ridstövlar och satte mig till häst så vi utgjorde en ridande trupp på ca 12 man. I skarp trav satte vi av till Hörby, men komna till arresten var delikventen ännu icke färdig, varför vi i sakta mak redo till stället för exekutionen. Detta är beläget säkert en fjärdingsväg på andra sidan Hörby i en bergig terräng och ligger på toppen av en liten berggrygg. Vägen dit från landsvägen är mycket oländig och svår att köra men är helt kort. Anlända dit stod spetsgården för länge sedan i ordning omgiven av en talrik människomassa. Vår trupp placerade sig på östra och högsta sidan där vi stodo i linie tätt intill spetsgården och

seende över den. Men Wihlborg blev snart otålig och steg av hästen samt gick igenom spetsgården vilket jag sedan ångrade att jag ej gjorde. Morgonen var utmärkt vacker men kall, utav ritten hade jag blivit åtminstone lagom varm, så att jag vägrade att emottaga ett par handskar, som Wihlborg erbjöd mig, detta fick jag snart ångra ty vi fingo vänta säkert en timme i den kyliga morgonen.

Under denna väntan hade jag god tid att göra allvarsamma betraktelser. Jag försökte sätta mig in i kvinnans belägenhet och jag kände då mycket underligt inom mig... Somliga sa att hon var väl förberedd, andra

Utsikt från Galgebacken

Foto: Bertil Wilhelmsson

Foto: Bertil Wilhelmsson

Landskapet söder om Galgebacken

motsatsen. Jag satt väl långt borta från henne för att kunna noggrant observera hennes ansikte och rörelser. Men förhårdad var hon inte. Så mycket jag kunde se framgick hon långsamt och vacklande, bortlade sin huvudbonad och knäböjde med icke förbundna ögon. Prästen talade något vid henne, varpå hon nedlade sitt huvud men reste det åter något upp för att lägga det bekvämare, nedlade det åter, varpå prästen började läsa välsignelsen under det att skarprättaren framträdde ur spetsgården med bilan bakom sin rygg och gick ända fram till henne samt vek något ned kragen på lintyget, varpå han fällde bilan liksom för att mäta åt det rätta stället, höjde den åter och – innan välsignelsen slutat – föll det dödande hugget, vilket genast skilde huvudet från kroppen. En dödystynad rådde, så att ljudet av hugget tydligt förnamns av alla och dess eko ljuder

när som helst dovt för mina öron.. Därpå avtorkade han bilan på delikventens kläder och avlägsnade sig men de som stodo inom spetsgården, dvs länsmannen, befälningssmannen, prästen och några andra, Wihlborg bland dem, gingo fram och betraktade huru blodet framvältrade sig länge sedan livet flyktat. Nattmannen och hans hustru togo därpå liket och lade det i en kista samt nedsänkte det i en grav som var alldeles för liten så att de måste något förstora den. Jag gick ej fram till platsen, ty jag satt till häst, utan inväntade Wihlborg, varpå vi redo hem. Wihlborg sade att fastän mängden tyckte att skarprättaren gjorde sin sak väl, ansåg han att denne huggit något för högt opp och att det var ohyggligt att åse efteråt. I dödsminuten hade hon ansiktet bortvänt. Där slutar Skjöldes redogörelse.

En gammal soldat, Sven Sjöstedt f 1850, kom ihåg "Årrödskäringens" avrättning - Hon blev begraven på Galgebacken, men det påstås att släktingarna tagit henne om natten, de hade grävt upp henne. Där syns inga spår efter nånting på Galgebacken. Nu har det ju mera dött bort, men för många år sen kände folk en viss fasa där

Detta var en de sista offentliga avrättningarna. Den 10 augusti 1877 kom en förordning från Kungl Maj:t att hädanefter skulle

alla avrättningar ske på respektive fängelsegård och allmänheten hade inte tillträde.

Källor:
Byahornet 1970
Döden i skogen (Göran Lager)
Folklivsarkivet i Lund
Frostabygden 1987
Landsarkivet i Lund
Sista avrättningen i Annelöv (Bengt Nordahl) www.sloff.se
Skarprättare, bödel och mästerman (Jan G Ljungström)

Kvarnen i Årröd

Foto: Bertil Wilhelmsson

till sin far, Per Jönsson, skickar han pigan Kersti Jönsdotter. Hon hälsar från Anders och talar om att denne har ont i magen och därför vill han ha beskt brännvin. Men Per Jönsson har inget brännvin. På kvällen samma dag kommer på nytt bud. Nu vill Anders att hans far skall komma och slakta en kalv. Per Jönsson utför uppdraget och går därefter in till sin son. När Anders hustru Elna skulle föda den yngste sonen, hade hon svåra plågor. Anders reste därför två gånger till doktor Eneroth för att få honom att följa med hem till gården och hjälpa hustrun. Men doktorn vägrade att göra detta. Anders Persson blev mycket upprörd och efter denna händelse vill han aldrig anlita doktor Eneroth mer. När Anders nu är sjuk, skickar han i stället efter barnmorskan Svensson, från Hörby, och hon kommer till Årröd och koppar Anders på ryggen. Anders känner sig bättre av detta, men berättar för sin far att även om det magonda har gått över, så har smärtan förflyttat sig till hans tänder och till hans rygg. Elna frågar sin man om det inte vore bäst

att skicka efter doktorn, men detta avvisas bestämt av Anders. På söndagskvällen blir han allt sämre och efter midnatt, vid tvåtiden, blir drängen Nils väckt av Elna och får av Anders befallning att rida iväg till smeden Rosengren i Ulaofta och hämta krut. Anders blandar krutet i vatten och dricker blandningen. Detta hjälper dock inte, utan snarare känner han sig ännu sämre. På morgonen, tisdagen den 11 december, har Anders tillstånd förvärrats betydligt. Han har svåra plågor och kan inte ligga stilla i sängen, utan vrider sig fram och tillbaka. Drängen går till Per Jönsson och denne följer genast med drängen till sin sjuke son. Även Anders bror, Jöns Persson, kommer, liksom Nils Månsson. Förhållandet mellan Anders och hans bror Jöns är inte särskilt bra. Den rättrådige Anders tycker att Jöns inte alltid handlar rättvist. Men detta förhållande hindrar inte att Jöns, vid ett sådant här tillfälle, genast besöker sin bror. I Lyby bor en s.k. kvacksalvare vid namn Swensson, som slitit spö som straff för tjuvnad. På Nils Mårtenssons inrådan vill An-

I artikelserien Brottplats Skåne kommer KristianstadsJournalen att gräva lite djupare i några av de mest uppmärksammade kriminalfall som skakat Skåne. Inte bara bökar vi djupt i polisens arkiv - vi lånar också vårt öra åt utredare, ögonvittnen och alla de som har berörts av brotten...

med rottekrut...

GETMORDEN
I ÄRRÖD

och levtt kvar i inbillningen att hon skulle kunna bli fri från sitt straff genom att ihärdigt förneka. Först när Kunglig Majestät avslagit hennes ansökan om nåd och fastställt dödsdomen genom halshuggning blev hon på allvar förtvivlad.

På avrättningsdagen blev hon tillfrågad om hon var beredd att gå döden till

mötes och svarade då klart och tydligt ja och gjorde sig i ordning för sin sista resa. Prästen noterar om hennes uppförande vid avrättningsplatsen:

"... och med verklig beundransvärd styrka och sinnesnärvaro mot stupstocken, för att böja sitt hufvud under bödelns bila."

Bödeln hette Anders Pettersson och kom från Blekinge. Han hade 1853 huggit huvudena av mordbrännaren Nils Andersson i Björnekulla och dennes medhjälpare Jöns Göransson Ramberg. En insats som orsakade en mindre skandal då han var berusad vid tillfället. Han tog också livet av häradsmålare Johnson i Broby som dömts för rånmord 1854.

Elna Olsdotter avrättades vid den så kallade galgbacken en bit nordost om Hörby och samlade en mängd åskådare. Det finns flera ögonvitnesskildringar kring halshuggningen. Husarmålaren Jonas Åkesson hörde sin mor berätta om en avrättning, som troligen var denna, och han berättar:

"Vagnen med den dödsdomda kom rullande. Hon

satt mellan två präster. Så steg hon av, tog av sig förklädet och lade detta ordentligt samman liksom schalletten. Därefter vek hon omsorgsfullt ner halslinningen på sin tröja och gick fram och lade sig på knä framför stupstocken med sitt huvud på denna... Prästen steg fram och började läsa välsignelsen. Nu blixtrade yxan och huvudet föll. Bödeln tog av sig sina

handskar och kastade dem på den livlösa kroppen och så skingrades åskådarna."

Per Erik Tell

Källor: Byahornet nr 2/2012 och tidningen Släktdata nr 4/2000 samt boken Våldets mening, makt, minne, myt av Eva Österberg och Marie Lindstedt Cronberg.

Per Erik Tell